

наданих іншими депозитними корпораціями м. Києва та Київської області, суттєво вплинула на середньозважену вартість кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій в цілому, у бік здешевлення. У той же час процентні ставки за кредитами, що надавались в інших регіонах, суттєво відрізнялись за своїм рівнем від середньої. Найвища вартість кредитів (22,4 % річних) спостерігалась у Вінницькій області.

Висновки. Таким чином, вітчизняна економіка і її банківська система тільки-но почали виходити з кризи. Поступово відновлюється економічна

та кредитна активність. Тому найважливішим зараз є дотримання принципів і виконання заходів щодо реформування економіки, закладених у Програмі Президента України, Меморандумі з МВФ. Національний банк України, у свою чергу, працює над відновленням фінансової стійкості банківської системи та забезпеченням цінової стабільності в Україні. Це стане основою збільшення обсягів та здешевлення вартості кредитів як сектору домашніх господарств, так і сектору нефінансових корпорацій.

Список літератури

1. Барановський О. І. Проблемні банки: виявлення та лікування / О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 11.
2. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2010. – № 8 (209). – 195 с.
3. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: Прикладна статистика : навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.
4. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін ; за ред. В. С. Стельмаха. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.
5. Дзюблик О. В. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. В. Дзюблик // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 20–30.
6. Річний звіт Національного банку України за 2009 рік. – 2010. – 206 с. – С. 63–67.
7. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 5. – С. 12–17.

Summary

The article is devoted to investigation of issue about reasons of interest rates on loans differentiation. The statistical analysis of regional distribution of loans to non-financial corporations are made on the basis of data from the National Bank of Ukraine.

Отримано 08.10.2010

УДК 336.71

І. Осадчий, економіст 1 категорії Департаменту пруденційного нагляду Національного банку України, здобувач Університету банківської справи Національного банку України

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ З ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано алгоритм реструктуризації проблемної кредитної заборгованості, проаналізовано основні внутрішні та зовнішні методи управління проблемною заборгованістю банків, а також заходи щодо оздоровлення банківської системи шляхом створення санаційного банку.

Ключові слова: реструктуризація кредитної заборгованості, управління проблемною заборгованістю банків, санаційний банк.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза, наслідком якої було посилення тенденції до зростання рівня проблемної кредитної заборгованості, викликала значне погіршення ліквідності банківського сектора економіки. Тому особливо актуальним є пошук шляхів вдосконалення роботи з проблемною кредитною заборгованістю. Показники прострочених і сумнівних кредитів у банківській системі України

перевищують рівень аналогічних показників банківських систем розвинених країн, тому постає завдання щодо розробки методів її погашення.

Аналіз останніх досліджень. Найбільш вагомий внесок у дослідження проблематики управління проблемною кредитною заборгованістю зробили О. Александров, О. Барановський, С. Кузнецов, В. Міщенко, А. Хандріков, Г. Карчева та інші.

Дослідження публікацій стосовно цього питання свідчить про наявність теоретичного аналізу, і в той же час про недостатньо повну комплексну розробку практичного аспекта механізму роботи з проблемною кредитною заборгованістю.

Тому основною метою дослідження є обґрунтування алгоритму реструктуризації проблемної кредитної заборгованості, аналіз ефективності зовнішніх і внутрішніх методів управління проблемними активами.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить практика, нині завдання реструктуризації кредитної заборгованості пов'язані із фінансовими труднощами позичальника. Це потребує внесення змін до умов фінансування, викликаних неможливістю позичальника виконувати умови кредитного договору щодо погашення відсотків (комісій) за кредитом та щодо основного боргу. При цьому банк повинен проаналізувати причини виникнення зазначених проблем, вивчити можливості позичальника щодо обслуговування боргу в подальшому (через певний проміжок часу). Для ухвалення рішення відносно проведення реструктуризації кредитної заборгованості у банків мають бути економічні підстави, зокрема:

- прозорість і розуміння банком бізнесу клієнта, перспективи його розвитку;

- зацікавленість власників у довгостроковій життєдіяльності бізнесу, наявність плану розвитку;
- спроможність клієнта обслуговувати реструктуризований кредит (за результатами проведеного банком аналізу);
- наявність ліквідного забезпечення, яке повністю чи частково компенсує ризики банку (при цьому необхідно враховувати фактичне знецінення забезпечення за період фінансування).

Основним принципом реструктуризації є умова, що грошовий потік, який генерується поточним бізнесом позичальника, після проведення реструктуризації повинен перевищувати грошовий потік від ліквідації.

За станом на 01.04.2011 обсяг кредитної заборгованості, класифікованої як сумнівна і безнадійна, у загальній сумі класифікованих кредитів (відповідно до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279) [2] становив 15 %, а прострочені нараховані доходи – 66,3 % до загальної суми нарахованих доходів.

Аналіз розвитку кредитного портфеля українських банків (рис. 1) свідчить про негативну тенденцію до зростання простроченої кредитної заборгованості.

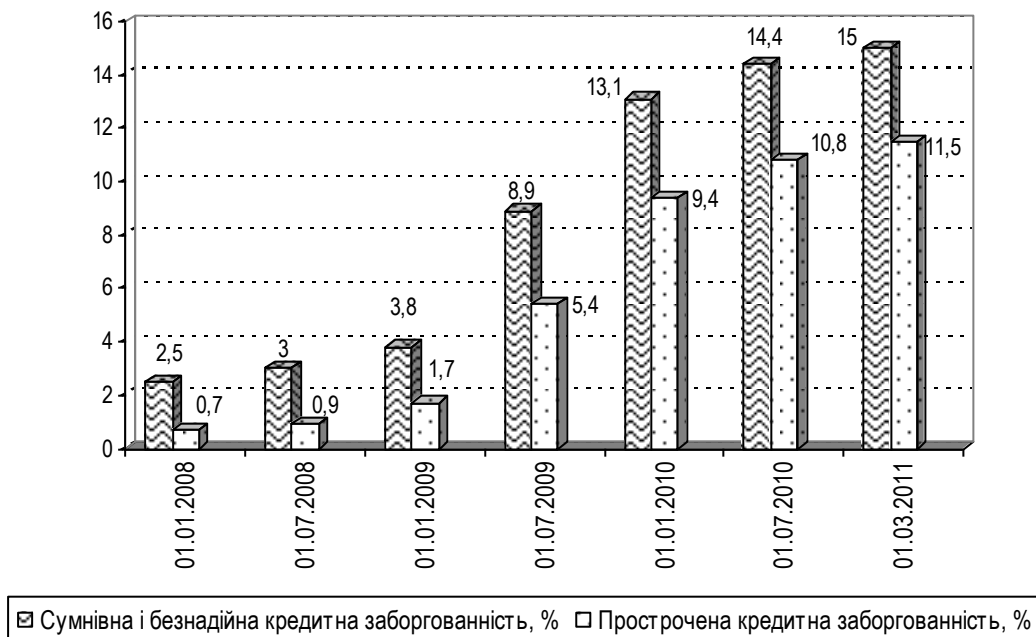

Рис. 1. Динаміка негативно класифікованої кредитної заборгованості і прострочених нарахованих доходів за кредитними операціями банків України [5]

Це зумовлює підвищені кредитні ризики, про що свідчать такі дані: частка проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля вітчизняних банків зросла у 6 разів – з 2,5 % (за станом на 01.01.2008) до 15 % (за станом на 01.04.2011), що в абсолютному вимірі становить 14,8 млрд грн. і 131,5 млрд грн. відповідно. Кредитний портфель банківської системи України за цей період зріс з 581,5 млрд грн. до 884,1 млрд грн. Рентабельність капіталу вітчизняних банків погіршилася у зв'язку зі значними відрахуваннями до резерву для покриття можливих збитків за кредитними операціями. Як наслідок, банківська система України за результатами 2010 року продемонструвала збиток у сумі 13 млрд грн. Найбільш збитковими виявилися АТ “Родовід Банк” (4,3 млрд грн.), ПАТ “Банк Форум” (3,3 млрд грн.), АТ “УкрСиббанк” (3,1 млрд грн.), ПАТ “Сбербанк Росії” (1,5 млрд грн.), що пов'язано, в основному, зі зменшенням регулятивного капіталу банків у зв'язку з формуванням резервів під активні операції [5; 6].

Наведені вище дані дають змогу стверджувати про високий рівень ризиковості кредитної діяльності банків в Україні. Проблемні активи негативно впливають на структуру активів банків та рівень якості кредитних портфелів, чинять тиск на показник достатності регулятивного капіталу банків, суттєво знижують ефективність банківської діяльності, створюють труднощі для роботи позичальників та кредиторів, ускладнюють процес управління фінансовими потоками, підривають довіру вкладників та інвесторів до банківської системи, істотно скорочують можливості фінансування реального сектора економіки країни. За висновками міжнародної експертної компанії DB Research, реальний показник негативно класифікованих активів у кредитному портфелі банків України на сьогодні становить 45 % від його вартості [7]. Отже, з огляду на ризиковість діяльності вітчизняних банків та зростання частки проблемних активів у структурі кредитного портфеля стабілізація фінансового ринку значною мірою залежить від ефективності управління проблемними активами банків.

Процес управління проблемними активами передбачає такі етапи:

- 1) моніторинг працюючих кредитів;
- 2) раннє реагування менеджменту на виникнення проблемних ситуацій щодо повернення кредитів;
- 3) аналіз варіантів та вибір стратегії роботи з проблемними активами;

- 4) відновлення функціонування проблемних кредитів;
- 5) стягнення заборгованості за проблемними кредитами.

На кожному з цих етапів застосовуються конкретні варіанти та методи роботи, які мають внутрішній та зовнішній щодо банків характер дії (рис. 2).

Як свідчить міжнародна практика, найефективнішим методом роботи з проблемними активами банку є здійснення реструктуризації кредитної заборгованості. Аналіз особливостей застосування цієї практики в Україні дає змогу визначити характеристики способів її використання у вітчизняній банківській системі [3].

Основні способи використання реструктуризації кредитної заборгованості банків України включають:

1) внутрішні методи управління проблемними активами:

- пролонгація кредиту, що передбачає продовження строку кредитування;
- надання банком кредитних канікул позичальнику, що дає змогу позичальнику упродовж певного часу (в основному, 6–9 місяців, при цьому враховується поточний фінансовий стан позичальника) погашати тільки відсотки за кредитом;
- зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну – або навпаки (класична схема передбачає щомісячне зменшення суми платежів за кредитом, за ануїтетною схемою кредит погашається рівними частинами);
- переведення валютного кредиту в гривневий, або конверсія. Є актуальним для позичальників, які не мають джерел валютної виручки з метою забезпечення від ризиків, пов'язаних із коливаннями курсу валюти;
- одночасно із кредитними канікулами банк може додатково на певний строк знижувати відсоткову ставку за кредитом. Аналіз застосування зазначених способів реструктуризації під час банківської кризи 2008–2010 років дає змогу стверджувати про недостатню ефективність їх використання. За даний період частка проблемних кредитів зросла на 116,7 млрд грн. Недоліками внутрішньобанківських методів управління проблемними активами є втрата ліквідності, відволікання істотних фінансових ресурсів від основної діяльності, утримання на балансі банку прогнозованих фінансових втрат за ризиками, обмежена гнучкість застосування. У разі неефективності застосування внутрішніх методів управління проблемними активами

керівництво банку може прийняти рішення про доцільність зовнішніх щодо банку дій для поліпшення структури його балансу та відновлення ліквідності;

2) зовнішні методи управління проблемними активами:

- передача проблемних активів в управління третій особі (колектору) без оптимізації балансу банку;

- передача/продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії на засадах оптимізації балансу (SPV onshore/offshore);
- продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу;
- здійснення сек'юритизації активів; інші методи.

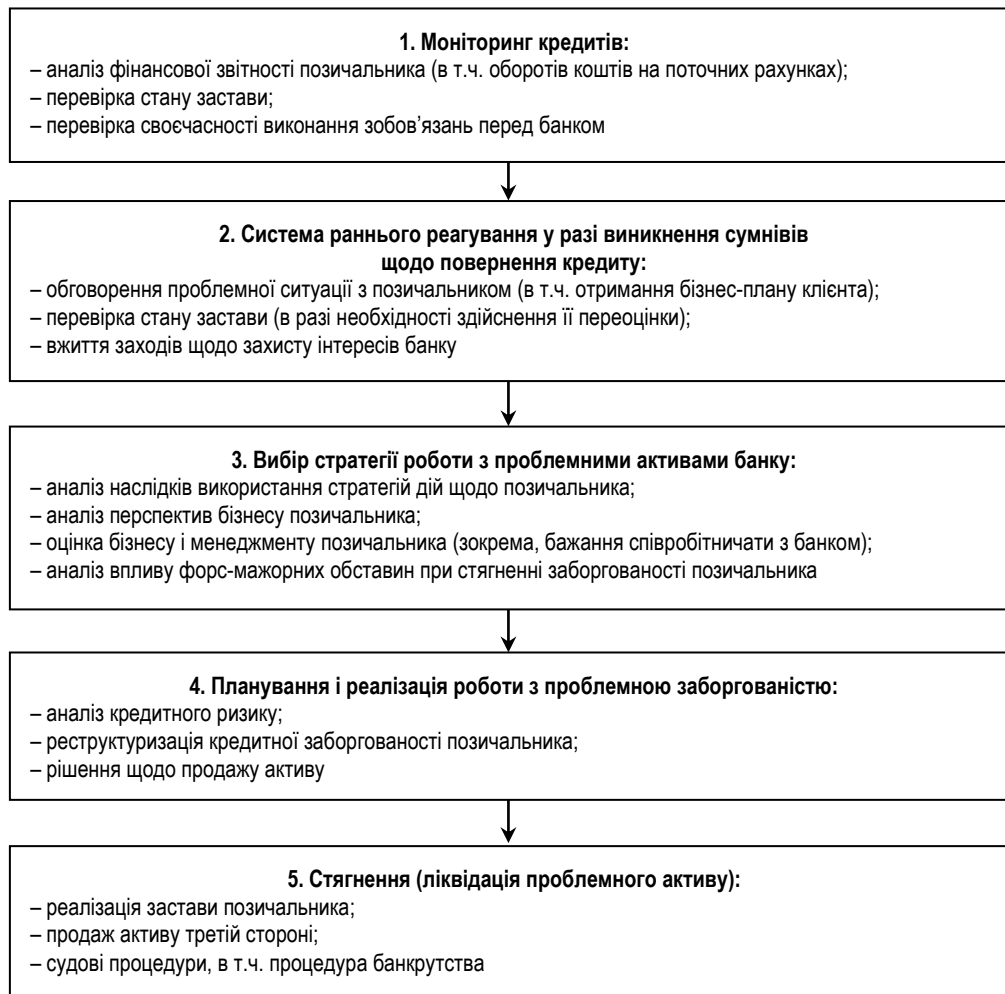

Рис. 2. Процес внутрішньобанківського управління проблемними активами банку (авторська розробка)

Особливістю застосування зазначених методів є прийняття рішення щодо їхнього вибору на етапі стягнення кредиту внаслідок неефективності превентивного внутрішньобанківського управління проблемними активами [4].

Банківський досвід застосування методів продажу проблемних активів в Україні свідчить про активний розвиток упродовж 2009–2010 рр. таких форм, як передача проблемних активів в управління третій особі (колектору) та продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. Так, за даними

колекторської компанії *Credit Collection Group*, у 2009 році банківський сектор України передав в обслуговування колекторам проблемних активів обсягом понад 2 млрд грн. за середньою ринковою ціною не більше 10 % від суми заборгованості за тілом кредиту. Найбільш активними учасниками ринку продажу проблемних активів у 2009–2010 рр. були ПАТ КБ “Правекс-Банк”, ПАТ “ІНГ Банк Україна”, ПАТ “Кредит Європа Банк”, ПАТ “Креді Агріколь Банк” (правонаступник ПАТ “Індекс-Банк”), ПуАТ “СЕБ Банк”, АТ “ОТП Банк”, ПАТ “БТА Банк”, ПАТ “Кредобанк”, АТ “Банк

Ренесанс Капітал”, ПАТ УніКредит Банк та ПАТ “Платинум Банк”. Середня знижка продажу проблемних кредитних портфелів становить 97–98 %. Наприклад, у 2009 р. колекторська компанія Credit Collection Group викупила у ПАТ КБ “Правекс-Банк” кредити на 930 млн грн, заплативши за них 3,7 млн грн. (лише 0,39 % від суми проданого кредитного портфеля). Крім того, у 2010 році продавали свої борги й інші фінустанови (у середньому, на 10–20 млн грн.): АТ “ОТП Банк”, ПАТ “Креді Агріколь Банк”, ПАТ “БТА Банк”, ПАТ УніКредит Банк, ПуАТ “СЕБ Банк”, ПАТ “ІНГ Банк Україна”. Ціна, як правило, становила близько 2 % вартості активу, а покупцями були великі колекторські компанії: Credit Collection Group, eCall, CredEx, Укрборг, Укрфінанси [7]. За прогнозами експертів, у 2011 році українські банки будуть і надалі активно співпрацювати з колекторськими компаніями з метою продажу проблемних активів і поліпшення якості кредитного портфеля. Зарубіжний досвід свідчить, що ефективно розв’язати проблему управління проблемними активами банків на пізніх стадіях роботи із заборгованістю можна також шляхом передачі проблемних активів пов’язаній фінансовій компанії на засадах оптимізації балансу (*SPV onshore/offshore*)¹. У вітчизняній практиці такий підхід застосовували АТ “ОТП Банк”, ПАТ “Креді Агріколь Банк” та інші [7].

Одним з напрямів удосконалення роботи з проблемними активами у масштабах усієї банківської системи є створення санаційного банку на державному рівні. На законодавчому рівні у 2009 році були спроби його створити: Президентом України був підписаний Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків” від 24.07.2009. Згідно з цим законом Кабінет Міністрів за поданням Національного банку, погодженим із Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності, має право створити санаційний банк, який не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Основним завданням санаційного банку є захист інтересів вкладників (кредиторів) банків. Проте і досі такий банк не створено [1]. Однак нині Національний банк України почав активно обговорювати питання щодо створення банку “поганих активів” для оздоровлення банківської системи України [5].

Висновки. Відповідно до результатів дослідження можна зробити висновок, що на сьогодні одне з головних питань для

оздоровлення банківської системи України – робота з проблемними активами банку, а також вибір методу управління ними. З огляду на це важливим є з’ясування реальної вартості негативних активів, а також визначення аспектів співпраці банків з колекторськими агентствами і компаніями з управління проблемними кредитами. Актуальним питанням є державна підтримка банківської системи України шляхом створення санаційного банку або так званого банку “поганих активів” на базі вже існуючого націоналізованого банку. Потребує розробки правове забезпечення реалізації механізму фінансування викупу проблемних активів через державні аукціони щодо викупу майна, що перебуває в заставі.

Список літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків : закон України від 24.07.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків затверджене постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
3. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України у посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 8. – С. 30–36.
4. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків / В. Міщенко, А. Граділь // Фінанси України. – 2009. – № 10. – С. 43–54.
5. Сайт Національного банку України : <http://bank.gov.ua>.
6. Вплив проблемних активів на стабільність функціонування банківської системи України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://caesar.zp.ua/node/17>.
7. Банки таємно продають проблемні борги? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrudprom.com/digest/Banki_tamno_prodayut_problemn_borgi.html.

Summary

In the article the algorithm of restructuring negatively classified credit debt, analyzes the major internal and external methods of control bad debts of banks, as well as rehabilitation of the banking system by creating a remediation of the bank.

Отримано 04.03.2011

¹Компанії *SPV* (*Special purpose vehicle*) – це фінансові організації спеціального призначення, основна мета діяльності яких полягає у викупі в неплатоспроможних банків проблемних активів, заставного забезпечення та відновленні їхньої платоспроможності після реалізації пулу проблемних активів за договірною ціною